Literatura • Umění • Kultura 37 2026

Týdeník Unie českých spisovatelů, z. s.

Záblesky, zážehy, zázraky

MILAN BLAHYNKA

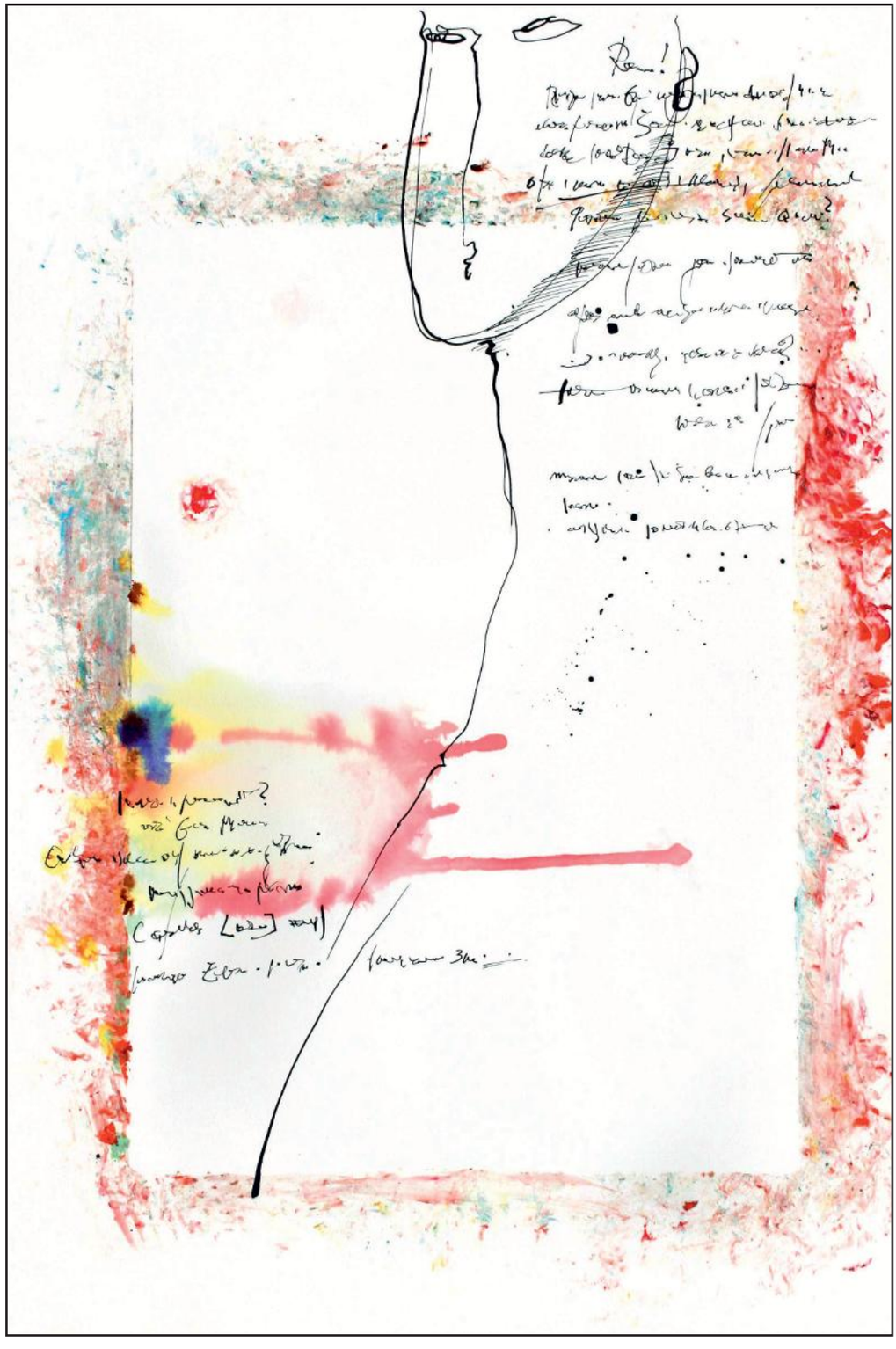

Recenzi na svou třetí knihu **NETOPÝR V POKOJI** (Togga, Praha 2026; obálka ilustrace a koncept: Jiří Havlík, jazyková redakce Šárka Havlíková, typografie a sazba Dušan Neumahr; 238 s.), si **Jiří Havlík** napsal sám. Ke spolupráci na ní pustil – tak jako už v obou svých předešlých knihách – kromě Šárky svého příjmení jenom typografa a sazeče. Recenzi na svou sbírku napsal – jak jinak než básněmi – na přední záložku a na zadní desku: „Třetí kniha, / třetí zpověď, / třetí prostor“; a „Křídla z písku / navzdory / létám.“

Žádný dobrý básník nelže. A Jiří Havlík dobrý je. Na křídlech z písku skutečně ve svých básních létá. Zázrak? Ano, zázrak. Každá dobrá báseň každého skutečného básníka je zázrak. Je zázrak, který zažehuje čtenářovu představivost. A touhu. A sílu přežít zklamání.

Básník Seifert měl a napsal *Maminku*. Básník Nezval měl podobně rád a napsal *Matku naději*. Básník Havlík má – ne na titulním listě jako básnířka české prózy Němcová (jako Božena Němcová i Jiří Havlík knižně debutoval pohádkami) – a napsal *Babičku*. Až na 25. stránce se k ní poprvé obrací: „Babičko / nechci na tebe myslet / stále na tebe myslím.“

A opravdu, na stránce 33 končí verše o večeru, kdy se hvězdy a měsíc usadily / na svá místa / a tma z koutů kuchyně mě / přitlačila do starého křesla“, dvojverším: „Babičko / vyprávěj.“ Deset stran na to se básník ptá: „Babičko, pamatuješ.“ A sám (prohozené úlohy) vypravuje, jak ho malého vytáhla ze sudu, v němž se topil, jak mu řekla, že žádný žlutý had na dně sudu nebyl, ale on, zvědavec, ho tam stále vidí, a báseň končí po havlíkovsku: „Kdo ví“. Dalších deset stran tázání: „Dětství? / Babi / v kuchyni na mucholapce / včela mezi mouchami.“

Pokračování na další straně

Odrovnán mýtus šťastného dětství, za přechodu od uctivého *Babičko* k důvěrnému *Babi* projev rašící empatie. Ta psala nejpřesvědčivější stránky Havlíkovy druhé knížky, sedmera pohádek. Dialog s *Babičkou Babi* je vlastně básníkův životopis, životopis růstu v básníka, malíře, fotografa. Konečně na další, desáté straně: „Babičko / moje matka a otec? / Ano.“ O otci, vlastně „jen“ o jeho starém zahradnickém noži, o který se básník „říznul“, v celé knize jen jedenkrát, po babiččině „ano“ až o sto stránek dál, a nepletu-li se, matka v knize není vůbec. To už je *za*, za nepsanou normou naší poezie, ne však prózy a dramatu. Až po několika dalších osloveních babičky babi v básni, ve které „Dědeček umřel už dávno“ mučivá otázka: „Babi / proč jsme tak sami.“ Zážitek samoty je i za dalšími dvěma básněmi s dědečkem (na rozdíl od básníka si nepsal deník, a básník si po večerech rozmlouvá s loutkou čaroděje, kterou vymodeloval podobnou dědovi) a za básní v pouhých dvou slovech, v níž autor volá babičku o pomoc sražen na zem, jak napovídá v sazbě převrácené volání *pomoc*! A už předtím v jiné básni: „Babičko / nechala jsi mě tu samotného / uprostřed noci / a já se tolik bál tmy“.

Netopýr v pokoji je sbírka nikoli podléhání, ale překonávání samoty, překonávání tvůrčí prací výtvarnou, slovesnou a snovou, kterou si básník a malíř, byť napomínán starostlivou babi („A dej pokoj / zase ženský / namaluj něco pěkného“) nedá rozmluvit. U vědomí hříchů dětství, jež v něm stále koná, dále rozvíjí svou bohatou obraznost, rozvinutou už v pohádkové knížce, obraznost s motivy ptáků, křídel, často ulámaných, obraznost, překypující zdánlivě němými bytostmi domácích mazlíčků i hmyzu. Tvůrčí muka a pochyby nechybějí: „Ten nápad zmizel / vezmu papír a tužku / ale zbyl jen stín“. „O čem jsem / se svým srdcem / nikdy nemluvil?“ „Mám našlápnuto / cesta blátem / ale co / jdu“. „Pes / mé duše / mě stále doprovází / To já jsem bouda psa / bez řetězu / bez misky vody / má vlastní nejistota.“

První sbírkou *Kuhaj* (2022; na obálce a na titulním listě KUHAIKUHAI) se Jiří Havlík přihlásil k japonskému básnickému umění říci maximum sedmnácti slabikami ve třech verších (5+7+5). Své umění maximálně koncentrovaného textu stvrdil závěrečnou bajkou své pohádkové knížky *Sluneční zahrada* (2024). Pouhými devíti řádky dokázal pod názvem O *nebývalém králi* přesvědčivě povyprávět o chlapci, proč se nikdy nestal králem. Ve své třetí Havlík dovršuje zatím své umění říci vše málo slovy, málo slabikami. „Sladký déšť / mi smývá / sůl“. Báseň o milosrdné, empatické, pomocné síle přírody sevřena do pěti slov o sedmi slabikách! Podobně krátkých básní je ve sbírce nemálo. Krajní případ v básni už na konci odstavce A *opravdu*… Tam dvě slova a jen čtyři slabiky a vykřičník. Slib „třetího prostoru“ poezie věru není planý.

První básní se Jiří Havlík přiznává, že „zkouší číst básně“ a „jde to / potichu bolest / nahlas to druhé“. A poslední: „Zkouším psát básně / potichu bolest / nahlas to druhé“. No ano, ani číst verše nabité takovou životní energií, verše proložené adekvátními kresbami a obrazy, nelze číst snadno a bezbolestně, jen letmo. Ale *jde to*.

Autorem ilustrací v tomto vydání je Jiří Havlík, jehož trojici knih poezie recenzuje Milan Blahynka.

Odešel bijec za svobodné umění

PETR ŽANTOVSKÝ

Na sklonku léta nás dostihla smutná zpráva o odchodu mimořádné české kulturní osobnosti. Tato vzpomínka se mi nepíše lehce, neboť jsem byl zesnulému mnoho let nablízku a pojila mne s ním nezměrná úcta k jeho životu a dílu, a snad mohu neskromně říci: i přátelství.

Milan Knížák. Jeho pouť životem započala v roce 1940, ještě za protektorátu. Od mládí byl nekonformní, měl rád svobodu, jak osobní, tak uměleckou. Proto také už od mládí byl břevnem v oku tehdejších kulturních rozhodovačů. Jinak tomu bylo za hranicemi. Milan Knížák byl pozván jako jediný z východního bloku do tehdy originálního výtvarného sdružení Fluxus, kde si začal dělat světové renomé. A zatímco domácí sféra jej nesnášela, protože k ní byl nelítostně upřímný, ona umělecká sdružení typu Fluxus jej za totéž obdivovala.

Knížák se rozeběhl po kulturním poli obdivuhodně zeširoka. Kromě výtvarných děl, kreseb, maleb, grafik a soch psal verše, skládal hudbu, objevil svébytný žánr broken music, založil svého času nejvýznamnější undergroundovou kapelu Aktual (kam se na ni hrabali takoví Plastic People of the Universe), ale dokonce psal i mimořádné uměnovědné eseje. To, co tomu všemu bylo společné, bylo hledání a nacházení nových prostorů, kde by bylo možné předložit nové myšlen-

Pokračování na další straně

ky, nové inspirace. Jedna z jeho klíčových teoretických statí nese název Mezera mezi médii jako nové médium. To, myslím, nepotřebuje vysvětlení.

Po roce 1989, kdy víceméně (nikoli však zcela) skončila vůči Knížákovu dílu a osobnosti cenzura (poslední pokus zakázat mu výstavu se odehrál ještě v roce 2018!), mohl Knížák uplatnit i další své, mnohými nečekané vlohy. Stal se totiž mimořádně úspěšným a ctěným rektorem pražské Akademie výtvarného umění a pak i generálním ředitelem Národní galerie Praha. Jeho nesmrtelnou zásluhou bylo rozehnání mnoha autorsko-producentských mafií, které se v oblasti výtvarného umění jen hemžily. Však za to také sklidil nenávist těch, kdo se spoléhali spíše na politické krytí svých kšeftíků (zejména v éře Václava Havla), než aby obhájili své místo na uměleckém poli originálním dílem.

A ještě jedna zvláštnost Milana Knížáka provázela skoro celý polistopadový čas – osobní přátelství s Václavem Klausem, a to už dlouho předtím, než byl Klaus zvolen prezidentem republiky, a pak celý čas poté, kdy jím už nebyl. Právě Klaus, častěji než kdo jiný, navštěvoval Knížáka v jeho posledních dnech v nemocnici. Mimochodem, o Klausovi je známo, že si skoro s nikým netyká, snad s výjimkou kolegů ekonomů z mládí. Milan Knížák byl tou vzácnou výjimkou, a to i přesto, že oba měli trochu jinak vyhraněný vkus co do uměleckých děl. Oba ale chápali (nejen) umění jako způsob života směřujícího ke svobodnému dílu a životu člověka.

Jsem přesvědčen, že skutečný význam díla Milana Knížáka naplno docení teprve budoucí generace. Ta dnešní je příliš zahlcena závistí a nepochopením. Ale už teď je jisté, že bez Milana Knížáka by české výtvarné (i jiné) umění bylo chudší.

Na závěr se sluší dát slovo tomu hlavnímu, Milanu Knížákovi. U příležitosti onoho výše zmíněného pokusu o zákaz jeho výstavy v roce 2018, třicet let po převratu, který nás měl zbavit totality, Knížák vyslovil tuto větu: „Svoboda umění je vždycky to první, na co totalita sáhne. Vždycky tomu tak v historii bylo. Pokud si neponecháme alespoň základní svobodu umění, tak to můžeme zabalit“.

Vladimír Páral vyzrál na teorii pravděpodobnosti

JAROSLAV ŠULC

Zdá se, že velcí umělci mají schopnost si ochočit teorii pravděpodobnosti. Ta praví, že naděje prolnutí se výročního dne narození a po letech i úmrtí je nižší než tři desetinky procenta. A přece se to před pár desetiletími „podařilo“ třeba představiteli role stařičkého profesora češtiny proslaveného větou *Marečku, podejte mi pero*! (ve stejnojmenném filmu) Františku Kováříkovi umírajícího v 98 letech), nebo básníkovi Miroslavu Floriánovi, který se skácel náhle a nadobro přesně v den svých 65. narozenin, a také nyní úmrtím v den narození, ale v 94 letech – i autoru spousty románových bestsellerů, spisovateli, zasloužilému umělci Vladimíru Páralovi.

Měl jsem jen dvě možnosti se s Vladimírem Páralem setkat osobně. Poprvé někdy koncem roku 1993, kdy jsem s ním dělal silvestrovský rozhovor pro týdeník PROFIT. Samozřejmě v poněkud lehčím tónu na jeho celoživotní téma lásky coby katalyzátoru mezilidských vztahů. A sice ho potěšilo, že jsem znal všechny jeho do té doby vyšlé knihy, ale to už na něj čekala Halina Pawlovská. Takže jsme si jen slíbili, že se k jeho knihám vrátíme v klidu „někdy příště“.

To jsem netušil, že se tahle útěšná a nezávazná společenská fráze překlopí do reality skoro až za čtvrt století. Tehdy, když si Vladimír Páral přebíral medaili předsedy Senátu Parlamentu ČR jako ocenění za celoživotní literární dílo. V té době jsem v Senátu pracoval jako asistent Milana Štěcha a po slav-

Pokračování na další straně

nostním aktu jsme si konečně mohli s Vladimírem Páralem sednout u skleničky na pokračování kdysi přerušeného rozhovoru.

A pokračování bylo z mé strany hodně kontroverzní, protože jsem si mu dovolil říct „úplně natvrdo“, že – byť nemám kvalifikaci literárního kritika – považuji ho za vrcholového představitele *socialistického realismu*. Jeho šok byl nelíčený, takže jsem označení obratem zjemnil na *socialistického neorealismu*. S vědomím, že v uměleckém světě polistopadového období i tak nebylo pro autora snad větší urážky. Jeho zvědavost, proč ho (sice mezi čtyřma očima) takhle „haním“, však naštěstí byla mnohem větší než jeho pýcha. Ostatně byl desítky let celebritou, na jehož každou novou knihu se stály ve čtvrtky před knihkupectvími fronty, podobně jako na vstupenky před biografy, kde se promítalo celkem sedm filmů s předlohou scénáře od něj.

Tak jsem mu začal analyzovat jeden jeho román z fabrického prostředí za druhým, jejichž společným jmenovatelem přece byly jím dobře odpozorované mezilidské vztahy – téměř na úrovni beletristicky pojaté sociologické studie. Jistě, od Řezáče, Majerové či Pujmanové (o dalších nemluvě) se v jeho textech nehemží slova jako *plnění plánu*, *úderničení*, *subbotniky* atd., takže při čtení jeho knih nebolí čtenáře „ruce“, ale marná sláva, to tovární prostředí tam je. A obsahově jeho knihy klidně snesou srovnání se světovými bestsellery založené na dokonalé znalosti reálného pracovního prostředí ať letiště či třeba hotelu tehdy slavného britsko-kanadského spisovatele Arthura Haileye. A hrozící bouřka byla zažehnána – Vladimír se po tomto přirovnání ke kolegovi z literární branže úplně rozzářil, a dokonce mi velkoryse nabídl tykání.

Byl to skvělý člověk a umělec – a takových měla naše demokratická levice již v poslední třetině minulého století bohužel jen poskrovnu. A tím spíše chybí nyní…

David Copperfield v sedmdesáti

IVO FENCL

Davidu Copperfieldovi bude v září (ve středu šestnáctého) sedmdesát. Nemluvím o Dickensově autobiografickém románu, ten je starší (1849-1850). Jde o mága. Jeho filmy posbíraly jedenadvacet cen Emmy a není úspěšnějšího kouzelníka. Žádný jiný čaroděj před ním nedostal hvězdu na hollywoodském chodníku.

David Copperfield nechal zmizet letadlo (1981), tři rockové kapely (1974), Sochu svobody (1983), objemný jídelní vagón Orient Expressu (1991). Prošel Čínskou zdí (1986), levitoval nad Velkým kaňonem (1984), nechal zmizet své Ferrari (1975) a roku 1980 nechal další Ferrari levitovat. Utekl z uzavřeného trezoru v podminované budově, vyhozené vzápětí do povětří (1989), jak jsme to všichni viděli v televizi, a unikl z Alcatrazu (1987). Roku 1988 se podle všeho na moment ztratil v Bermudském trojúhelníku a roku 1990 proplul v hořícím sudu Niagarské vodopády.

Už předtím se nechal rozřídnout pilou (1986) a na velkém benefičním večírku Bílého domu rozporcoval pilou na šest kusů herečku Jennifer Lopez (2001). Roku 2009 obdobně přeřezal i zpěvačku Taylor Swift a napadlo mě, že je skutečný čaroděj. Složitou práci při vymýšlení triků možná pouze předstírá a nedají mu, kdo ví, žádnou práci.

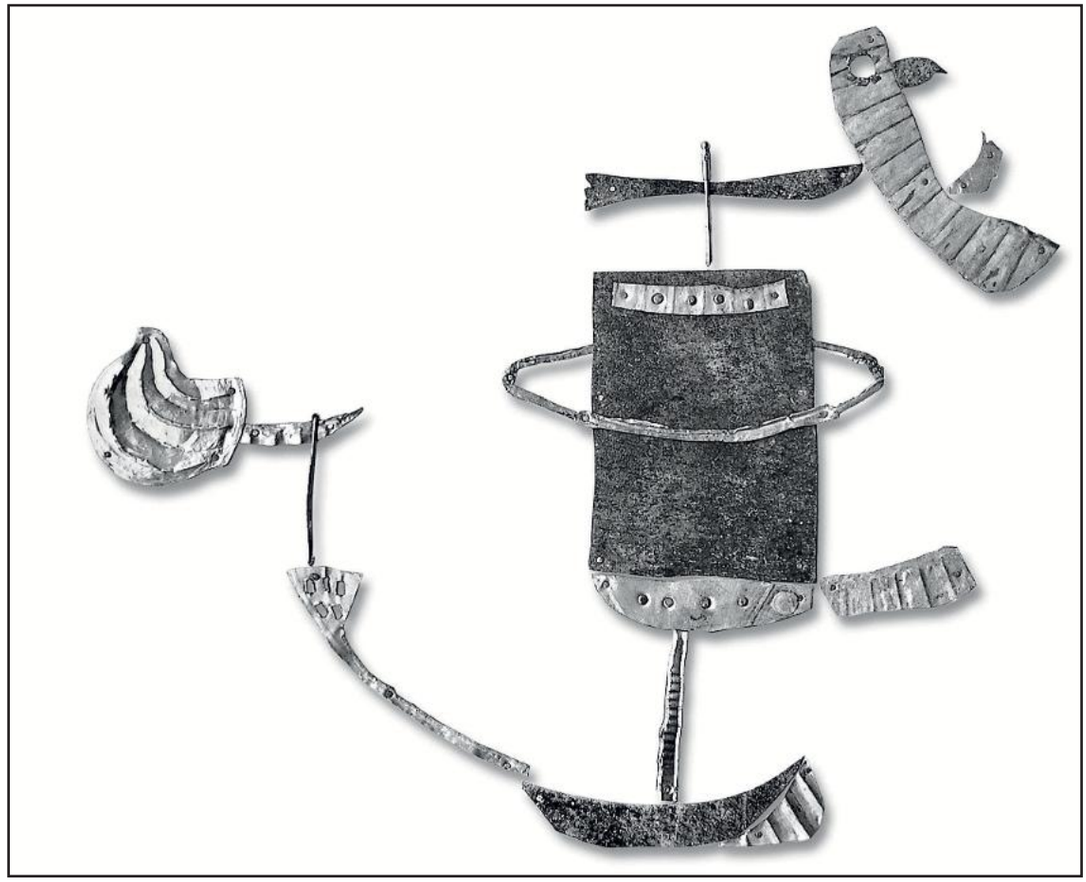

Copperfield je Američan z New Jersey a syn židovských rodičů Rebeccy a Hymana Kotkinových. Prarodiče z otcovy strany se narodili na Ukrajině a maminka v Jeruzalémě. Už ve dvanácti byl členem *Společnosti amerických kouzelníků* a někdy ve třinácti pochopil, nakolik platí slova MUNDUS VULT DECIPI („svět *chce* být klamán“).

V šestnácti magii chvíli učil na univerzitě v New Yorku, v osmnácti začal v Chicagu účinkovat v extrémně úspěšném muzikálu *Kouzelník*, roku 1977 se objevil jako moderátor a mág televizního pořadu *The Magic of ABC*, ale snažil se i jako opravdový herec, takže roku 1980 vystoupil s Jamie Lee Curtisovou v hororovém slasheru *Vlak hrůzy*, který se inspiroval komedií *Stříbrný blesk* (1976) a nezdařile zkusil zopakovat úspěch Carpenterova *Halloweenu* (1978).

Vrah se ve vlaku mezi budoucími oběťmi zprvu pohybuje v převleku za klauna Groucha Marxe (1890-1977) a ke konci odpraví úhledného kouzelníka, jehož hraje právě David Copperfield. Ten roku 1988 moderoval z pařížské Palais Garnier dokumentární film *Tajemství Fantoma opery* a roku 2011 se objevil s Jimem Carreym, Alanem Arkinem a dalšími esy (Jamesem Gandolfinim) ve filmu *Neuvěřitelný Burt Wonderstone*.

Roku 1991 koupil Copperfield tzv. *Mulholland Library of Con-*

Pokračování na další straně

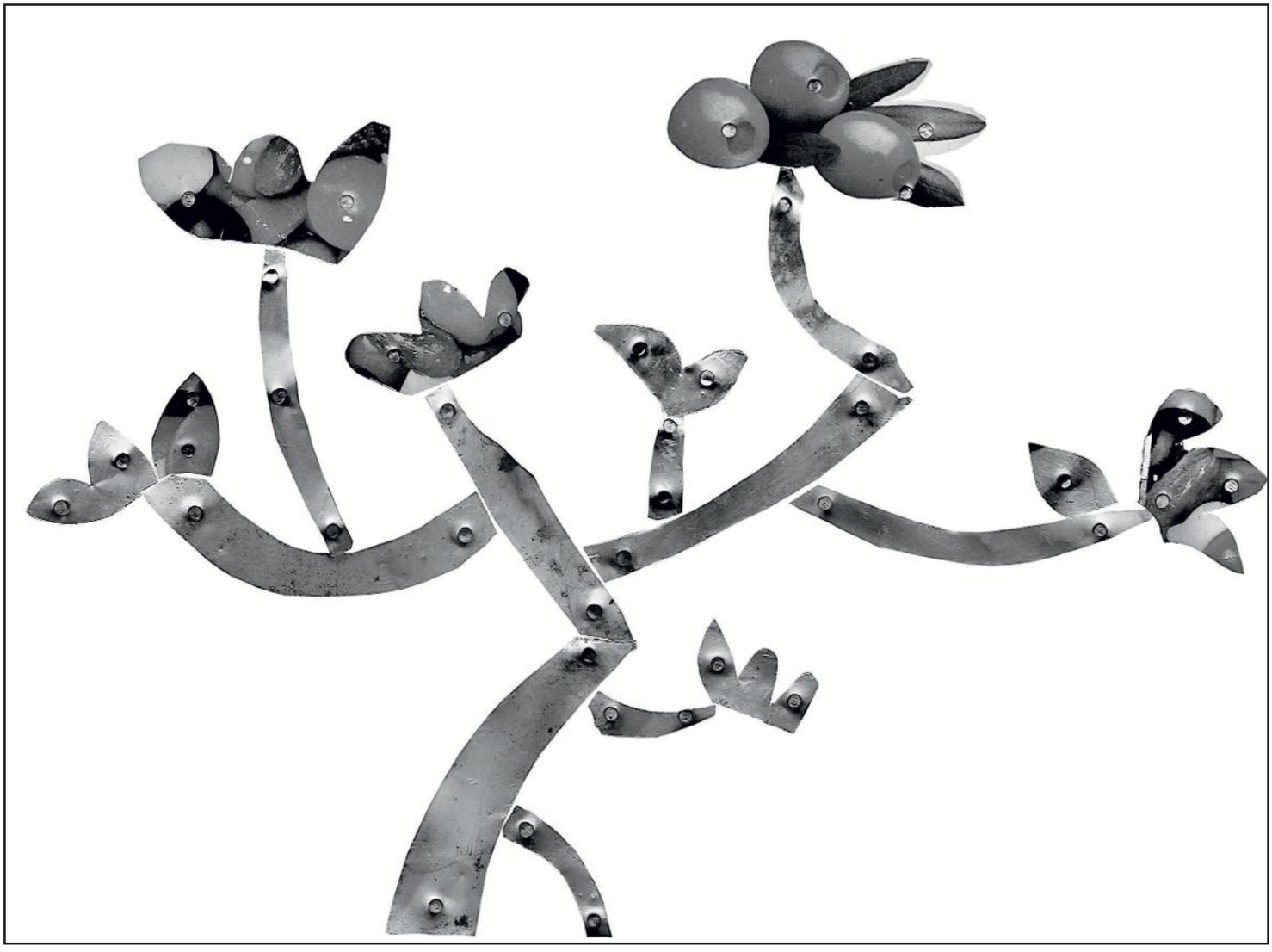

juring and the Allied Arts, obsahující největší sbírku památek na mága Houdiniho, takže ani samo *Houdiniho muzeum* v New Yorku tolik doličných předmětů nemá. A taky si (2006) koupil jedenáct bahamských ostrovů, na nichž teď nejspíš pobývá nejčastěji.

Od roku 1994 byla jeho partnerkou známá německá modelka Claudia Schiffer (*25. srpna 1970) a nejsou bez zajímavosti ani spekulace o tomhle vztahu. Roku 1997 Claudia a David podali žalobu na časopis *Paris Match* (o třicet milionů dolarů) a rozporovali prohlášení, že je vztah obchodní „podvod" a Claudia Schifferová že je placena, aby snoubenku pouze předstírala. Roku 1999 sice Copperfield a modelka spor vyhráli, ale taky vztah ukončili.

V letech 2003-2005 byl pak podle časopisu *Forbes* desátou nejlépe placenou celebritou, přičemž někde na druhém místě statoval Steven Spielberg, aby následovali (zpěvák) Prince i kreslíř Charles Schultz. Spisovatel Tom Clancy byl teprve dvacátý.

Roku 2020 se Copperfield stal i třiadvacátým členem *Síně slávy Národního muzea americké židovské historie*, ve které jej poctivě předešli Irving Berlin, Leonard Bernstein, Albert Einstein, spisovatel Isaac Bashevis Singer, režisér Spielberg, zpěvačka a herečka Barbra Streisand a zmíněný už mág Harry Houdini (1874-1926).

Jaký je asi dnes Copperfieldův „denní režim", má-li vůbec stálá pravidla, je zajímavá otázka, ale svého času zvládal pětset představení ročně. Spával od pěti ráno jen do devíti, což mu stačilo, a před devátou vstal a nejméně hodinu strávil v tělocvičně, která s ním všude putovala v kamionu. Pak už přišla na řadu kontrola jeviště atd.... a po představení poseděl s přáteli.

V noci se podíval na film. A lidé se spíš ptají, CO je podstatou triků, a odpovědi vždycky přinášejí zklamání. *Podstatou* je každopádně magie a před vysvětlením mívá větší půvab. Zrovna tak se lidé ptají: „Lze triky patentovat?" - Ano. Lze. A mnohé patentovány dávno jsou, ale má to samozřejmě háček. Pokud do toho půjdete, příslušnému úředníkovi **musíte prozradit podstatu**. Lze to vůbec udělat? David Copperfield říkal, že ne.

Totéž opakovali mnozí největší před ním. On sám příliš nečte (či nečetl), ale měl velice rád Houdiniho deníky a Leviho (1810-1875) paměti. - A také sbíral informace o poněkud záhadném mudrci Apolloniovi z Tyany (15-100), známém mj. z Flaubertova *Pokušení svatého Antonína*. Historik Edward Gibbon přirovnal tohoto vynálezce v *Úpadku a pádu římské říše* k samotnému Ježíši a nebylo to úplně od věci, „zázraky" dělali oba.

To lord Lytton sice Apollonia ve svých knížkách nazývá „velký mistr okultní moci", ale o Kristu nikdy nehovoří, a zrovna tak Copperfield není žádný druhý Ježíš; ačkoli je fakt, že drží hned jedenáct Guinessových rekordů.

Plánuje ještě nějaký další neotřelý trik? - Kdo ví. A nejsem si vlastně ani jist, jestli už prošel fičícími křídly obřího větrníku sestaveného z ostrých čepelí. Množná ano. Ale některé další spekulace určitě světu předestřel spíš pro efekt. Příklad? „Srovnám Šikmou věž v Pise... Přidám další obličej do kamene Mount Rushmore." David Copperfield beze studu přiznával, že *Davida Copperfielda* nikdy nečetl, ba snad ani neotevřel, a jeho „velkolepý" přístup k věci jménem kouzla, který od sedmdesátých let tak neskutečně úspěšně praktikuje, má v jeho profesi odpůrce.

Já jsem Švejk… — *a to stačí*

JAROSLAV HAŠEK

Z díla Jaroslava Haška vydala Česká knižnice nakladatelství HOST výbor drobných próz *Moje zpověď a jiné povídky* (2008, reedice 2021). Nyní přicházejí na řadu Haškovy čtyřdílné, avšak nedokončené *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921–1923) — proslulý český román, přeložený do více než padesáti jazyků, který inspiroval množství divadelních, filmových i komiksových adaptací a dodnes je předmětem řady interpretací a úvah.

První povídky se Švejkem publikoval Hašek už v roce 1911, avšak teprve brutální válečná zkušenost daly vzniknout románové podobě světoznámé postavy. Osudy pracují s nesčetnými dokumenty a texty odkazujícími ke skutečným událostem, místům i osobám, zároveň však nadsázkou a groteskností přesahující rámec reality plebejsky znevažují oficiální hodnoty a ideje, a to nejen rakouského mocnářství.

Přítomná edice navazuje na edici Jarmily Víškové (Národní knihovna, Odeon 1968) a zohledňuje nově objevený rukopis části románu, podle jehož znění je do třetího a čtvrtého dílu včleněno několik dosud neznámých odstavců. Text k vydání připravila Zdena Wiendlová spolu s Jiřím Holým, autorem komentáře a vysvětlivek.

Brněnské nakladatelství HOST k vydání uvádí: Jaroslav Hašek (1883 Praha–1923 Lipnice nad Sázavou) se svérázným způsobem vyrovnával s konvencemi a zákony společnosti, v níž žil a jejíž hodnoty a normy demaskoval i přesahoval, až se stal jejím znepokojivým, provokujícím svědomím. Ona v něm zase spatřovala nekonformního jedince, bohéma, buřiče, tuláka či anarchistu, který okusil devatero povolání a prošel polovinu Evropy, který vždy znovu unikal od pravidel a povinností k svobodě a nevázanému veselí v kruhu pochybných přátel. Mnoho na tom nezměnila ani světová válka a pět let strávených na haličské frontě, v československých legiích a Rudé armádě. Hašek tvořil a psal nepřetržitě a neustále. Zkušenostmi z redaktorské a žurnalistické práce významně obohatil i svůj autorský beletristický styl, pro nějž jsou tak typické improvizační lehkost, úsporná kompozice, reportážní věcnost a přímočarost, ale i umění vybrat a provokativně podat neobvyklé téma, situaci či prostředí. Úroveň povídek sice kolísá, ale svět, který v nich Hašek zobrazil, je vždy objevný, živý a naléhavý.

PAVOL JANÍK

ŽENSKÁ ZEMSKÁ PRÍŤAŽLIVOSŤ

Zo ženy,
ktorej nohy sa dotkli zeme,
pochádza
ženská zemská príťažlivosť.

Dobre premyslený ťah
diplomatického ženstva.

Pozemský život
zvalil muža na ženu,
aby vznikol poženský raj.

Príťažlivosť ťahá
horúce gaštany z ohňa.

Uťahaná príťažlivosť
si z nás uťahuje
opasok.

Príťažlivosť roztiahnutá
ako obrus na stole.

Vysoké napätie na päte
prudko stúpa nahor.

Prúdim proti tvojmu
elektrickému prúdu.

Pohanské ženstvo
je náboženstvo.

Preto muž
zrovnáva zemský povrch
so ženou.

Ženiť sa
znamená prekročiť zenit
ženy.

Nájsť bezpečný úkryt
pod ženským povrchom.

Žena je vždy na ťahu,
ktorým sa vzpiera,
ktorým podrobuje muža
najťažším skúškam
ženskej zemskej príťažlivosti.

Nesnesitelný básník, který se nechal oddat v posteli

MARTIN JINDRA

Začátkem prosince 1944 se ve vybraných protektorátních listech objevila noticka o úmrtí básníka Jana z Wojkowicz (vlastním jménem Jana Nebeského). Tento podivín a hypochondr se otevřeně hlásil k Církvi československé. Činil tak ovšem z postele, kterou celá desetiletí odmítal opouštět. Traduje se proto, že i civilní sňatek se svou sestřenicí Annou Marií Bernardovou v roce 1915 absolvoval ve fraku a cylindru na lůžku.

Kým vlastně byl nymburský rodák Jan z Wojkowicz (1880–1944) v dějinách české poezie? Souputník Otakara Theera vyšel z okruhu *Moderní revue*. Pro F. X. Šaldu byl typickým reflektivním básníkem, kterému chybí tvořivá obraznost a „*přežvykuje cizí myšlenky opravdu poctivě, v potu tváře, ale co vyslovuje, není nic než mdlé a matné řečňování ve verších úžasně chatrných, ve verších didakticko-popisné a rétorické ražby…*“

To Jiří Karásek ze Lvovic byl k němu smířlivější, když básníkovu tvorbu označil jako „*idealistický spiritualismus březinovského ražení, ale již suchopárný*“. Návaznosti na Otokara Březinu si povšiml i Ivan Slavík: „*Po Březinovi hlavní představitel spiritualistické a meditativní poezie na přelomu století, trpící však často didaktičností a rozvláčností.*“

Petr Adámek, editor výboru z Wojkowiczova díla, který v roce 2021 vyšel pod názvem *Na smutném břehu snu*, v samém závěru knižního doslovu k již řečenému připomíná: „*Jeho verše promlouvají půvabem zapomenutých a znovu nalézaných věcí, zanechaných kdysi dávno ‚na smutném břehu snu‘*“.

Prošel cestou hýčkaného a rozmazlovaného dítěte ze zámožné rodiny. Jeho nechuť studovat, stále častější výbuchy hněvu, halucinace a sílící hypochondrie – od roku 1901 odmítal opouštět lůžko a sám si diagnostikoval řadu chorob – zapříčinily jeho vyhrocené vztahy s otcem a sourozenci. V roce 1912 navíc zemřela básníkova matka, jemu nejbližší osoba, která o syna s nesmírnou trpělivostí pečovala. Okolnosti vyžadovaly, aby se zhýčkaný básník postavil na vlastní nohy. Nedokázal to a v básni *Za matkou* vyznal: „*Teď teprve stojím sám před prázdnem nových dní v podivné nejistotě, teskné předtuše…*“ Novou ošetřovatelku a pečovatelku našel ve své manželce. Anna Marie Bernardová mu s těžko představitelným sebezapřením doslova sloužila až do posledních dnů jeho života. K tomu vychovávala dvě děti (Františku a Jana), které se v manželství narodily.

Poslední roky prožil tělesně ochablý básník v Satalicích. V ústraní a v nuzných podmínkách mu nepostradatelnou oporou zůstala jeho manželka. Jak píše v knize *Rytíř smutné postavy* Wojkowiczův životopisec Jan Řehounek, příjmení Nebeská si Anna Marie skutečně zasloužila. „*Teď právě odepřela jsem v jeho pokoji spát, protože je tam takový zápach přes větrání; má peřiny převlečeny před svátky, ale teď už tak pokáleny, že nevím, jak to kdo vypere, ale převléknout se za žádnou cenu nechce… Je to s ním stále horší, upadá, chátrá, kdybys viděl to jeho prádlo, užasl bys, že tak může inteligent být, ani vandrák by tak nechodil, a když se toho dotknout štítím a když mu to vytýkám, tak myslí, že mu ubližuju. Nevím si s ním rady,*“ svěřila se básníkova manželka v dubnu 1939 svému švagrovi.

Jak vyplývá z oznámení farního úřadu ve Vinoři, drobnou hmotnou podporu Wojkowiczovi do Satalic čp. 102 občas během válečných let posílal též sociální odbor náboženské obce.

A jak se tedy na jedné straně sečtělý a bystrý a na druhé straně přemrštěně senzitivní, blouznící a v posledních letech až lidsky nesnesitelný básník dostal k Církvi československé? V Ústředním archivu a muzeu CČSH a v církevním tisku se nám k tomu dochovalo několik pramenů. Do Církve československé Jan z Wojkowicz přestoupil coby matrikový katolík v září 1921. Jak napsal v roce 1943 Antonínu Hartlovi, mimo jiné vydavateli souborného díla Karla Hlaváčka a zakladateli a významnému hybateli Společnosti dr. Karla Farského: „*Nějaký čas po smrti svého otce* (obchodník a politik Jan Baptista Nebeský zemřel v srpnu 1920 – pozn. autora) *vstoupil jsem do církve pokrokové…*“

Od dětství byl člověkem filozoficky i nábožensky založeným. Zajímal se o mystiku. Už občanské jméno Jan Nebeský jakoby předurčovalo a předznamenávalo básníkovo vnímání a uvědomění si Nejvyšší Bytosti – Boha.

Z Wojkowiczovy tvorby vyvěrá souboj vnějškově prožívaného až despotického já a ve svém nejhlubším nitru pociťovaného věčného Světla. Přesto za jeho rozhodnutím přiklonit se k nové konfesi

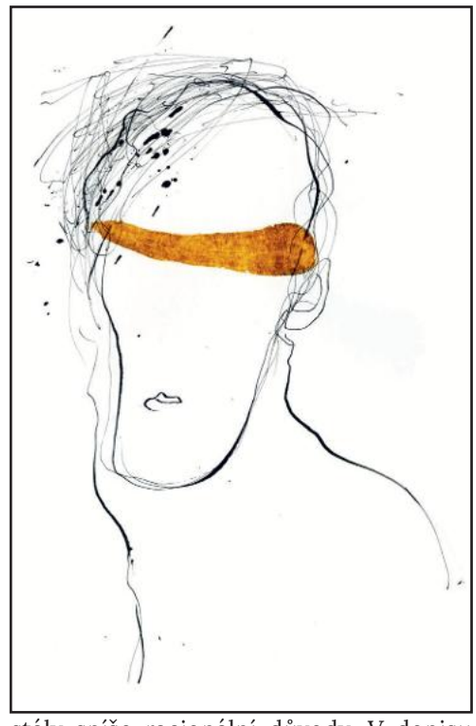

stály spíše racionální důvody. V dopisu z 18. září 1943 k tomu Antonínu Hartlovi píše: „*Nebylo by správné chápat můj vstup do Československé církve jako mezník v mém vývoji myšlenkovém na poli náboženském. V této době jsem už měl v základě svůj filozofický systém a v něm myšlenku náboženského zavrcholení v sobě hotovou; ale v Československé církvi jsem pro svoje filozofické náboženství našel církevní kadlub, kam se ze stávajících církevních organizací moje krédo, aspoň svým východiskem a základními články, hodilo, a zároveň organizaci svými devízami – ‚svoboda svědomí‘ – téměř neomezených možností. Je tedy můj přestup respektive vstup do ní už lépe označit jako důležité datum v mém vnějším životě, je jeho významným projevem.*“

Pozemský čas Jana z Wojkowicz se uzavřel 6. prosince 1944. Poslední rozloučení v Husově sboru v Nymburce 10. prosince 1944 vykonal místní farář Josef Novotný společně s duchovním z Čelákovic Josefem Komadou. V současnosti se ostatky dekadentního básníka Jana z Wojkowicz nacházejí ve společném hrobě s celoživotním přítelem Otakarem Theerem a lékařem, historiografem a kronikářem Janem Dlabačem na novém nymburském hřbitově.

Autor je pracovníkem Ústředního archivu a muzea Církve československé husitské

Literatura • Umění • Kultura

Vyšlo 10. září 2026
luk@futura.cz

Týdeník Unie českých spisovatelů, z. s., 12. ročník (Kmen 39. ročník). Vychází jako příloha týdeníku NAŠE PRAVDA. Zakladatel Karel Sýs. Vedoucí redaktor Ivo Havlík. Redakční rada: Ivana Blahutová, Michal Černík, Michael Doubek, Pavol Janík, Alexej Mikulášek, Michal Polický, Radovan Rybák. Grafická úprava Studio FUTURA. Nevyžádané příspěvky se nevracejí. Kontaktní adresa: Politických vězňů 9, 110 00 Praha 1.